

A szocialista demokrácia érvényre juttatása

Hagyománnyá vált országunk életében, hogy a pártkongresszusok kivételes ünnepek jelentenek; a tanácskozásra odafigyel az ország (s tegyük hozzá: a külföld), visszapillantunk az előző évekre, egyedi és közösségi eredményeinkre (avagy mulasztásainkra) emlékezünk, megugrik a képzeletünk, és terveket szövünk, megoldások, jobbítások fölött töprengünk, kitekintünk a nagyvilágba, s szerepünket, helyünket tájoljuk be. Mindez elsősorban arra vezethető vissza, hogy pártunk évtizedek óta sikerrel tölti be a hazai társadalom vezetőjének szerepét, munkásságával itthon és külföldön egyaránt elismerést váltott ki, méltónak bizonyult nagy történelmi küldetéséhez.

Siker, küldetés... E fogalmak nem szokványosan értendők. A sikerességhez például nem kapcsolódik a pillanatnyiság jelzője, hanem ellenkezőleg, a tartósság, huzamosság, hiszen idestova hat évtized telt el a párt megalakulása óta, ami történelmi mértékkel mérve sem rövid idő, hát még ha hozzászámítjuk ez idők intenzitását, a nehéz háborús éveket ugyanúgy, mint a történelmi fordulókat, a rendszer-váltás fokozatainak esztendeit. Eredmények, teljesítmények, megvalósítások, építmények sora, sokasága s a változások döntően új volta, minőségű mássága fémjelzi hát az élcsapat-szerep sikeres betöltését. Balgaság volna azonban azt állítani, hogy eme sikerességet a töretlenség is jellemzi. Nem, minnek tagadnók, hibák és kudarcok, emberi és anyagi veszteségek is állnak mögöttünk. Hanem a párt mindezt föllismerte, értékelte, tanult belőle, a kudarcélményt mondhatni beépítette stratégiájába és taktikájába, hogy óvakodjék az elbizakodottságtól, önhittségtől, a tévedhetetlenség hamis tudatától, s messzemenően számoljon a valósággal, a lehetőségekkel, mi több, a korlátokkal is.

A küldetés, a hivatás fogalma is adottságainknak, körülményeinknek, múltunknak és jelenünknek megfelelően nyert tartalmat. Az igazi elhivatottságot például nemcsak a látványos eredmények vagy a győzelemsorozatok igazolják és hitelesítik, hanem a csendes, de szívós helytállás a nehéz időkben vagy a szerény erőgyűjtés, készülődés nagy események, erőpróbák előestéjén, gondoljunk csak a fasizmus előretörésének idejére vagy a német megszállás éveire, amikor pártunk a földalászorítottság, a törvényenkívüliség mostoha körülményei közepette készítette elő a fölszabadító forradalmat, augusztus 23. napját. Így, dicső napok és szürke napok együttsége, sikerek és ballépések összege, mérlege adja meg valamely szervezet, közösség vagy személyiség elhivatottságának és küldetésének történelmi jegyzését, értékelését, minősítését.

Pártunk XII. kongresszusa olyan időben ült össze, amikor hazánk jelentős gazdasági-politikai és kulturális sikerek nyomán a fejlődő ország szintjéről a közepesen fejlettek sorába készül lépni; többek között e megfontolásból eredően a tanácskozás tág teret szentelt a szocialista demokrácia kérdéseinek, s azon belül is a legtágabb értelemben vett népképviselő s a munkásönigazgatás soron következő feladatainak. A fejlettebb termelőerők, a magas fokra ért termelőmód, a megnövekedett feladatok ugyanis tökéletesebb társadalomvezetést is igényelnek, hogy a termelőerők és a termelési viszonyok között minden szinten és minden vonatkozásban megfelelő összhang jöjjön létre.

Helyesen tapint a kérdés lényegére a Központi Bizottság jelentésének ide illő része:

„Abból, a valóság által igazolt tényből kiindulva, hogy az ellentétek egysége és harca a társadalmi fejlődés objektív törvénye, pártunk következetesen, céltudatosan igyekezett összehangolni a társadalomvezetés és -szervezés formáit az újonnan bekövetkezett változásokkal és a haladás objektív követelményeivel. Az ellentmondások megoldása és a szocialista társadalmi rend szüntelen fejlődése megköveteli a kollektív vezetés kiterjesztését és tökéletesítését, az egyszemélyi vezetés elvének kiiktatását, a dolgozók tömegeinek egyre szélesebb körű részvételét valamennyi tevékenységi terület vezetésében.“

Erdemes ennél az idézetnél kissé elidőzni. Voltak ugyanis idők, úgy másfél-két évtizeddel ezelőtt is, amikor némely képzetlen, voluntarista, fölfuvalkodott ideológusok azt hirdették, hogy a szocializmusban nem állnak elő ellentétek, minthogy nincsenek antagonisták, ellenkező érdekeltsgű osztályok, s eszerint nem kerül sor az ellentétek harcára sem. Ma már jól tudjuk, hogy ez a fölfogás tudománytalan, dialektikaellenes, nem igazolta sem a régmúlt, sem a közelség történelme, tapasztalata. Pártunk realizmusát, tapasztalatra építő valóság szemléletét bizonyítja az, hogy igenis számol az ellentétekkel, foglalkozik velük, s esetről esetre, törté-

nelmi szakaszról történelmi szakaszra igyekszik szembenézni a felvetődő kérdésekkel, gondokkal, a mutatózó ellentétekkel, s iparkodik megtalálni az áthidalást, az összehangolást, egybefogást.

Jellemző ugyanakkor e tekintetben, hogy mint munkáspárt, mint a dolgozók nagy tömegeit tömörítő kommunista párt ebben a kérdésben is a legszélesebb rétegek érdekében cselekszik. Ismeretes ugyanis, hogy az ellentétek, adott helyzetben épp a feszültségek egyik forrása lehet a különféle társadalmi rétegek jövedelme között mutatkozó eltérés megnövekedése, kitágulása, az egészségtelen polarizálódás.

Ezért hangsúlyozza nyomatékosan a Központi Bizottság jelentése: „Az elosztás rendszerében újabb javításokat hajtottunk végre, s így biztosítottuk a kis jövedelmek fokozottabb emelését és a túlzottan nagy jövedelmek csökkentését, a méltányosabb arány kialakítását.”

Mindezzel párhuzamosan, mutat rá a dokumentum, az objektív törvényszerűségek figyelembevétele alapján intézkedések egész sorát hoztuk avégett, hogy megteremtjük az összhangot a termelőerők rohamos fejlődése és a társadalmi viszonyok közötti, a társadalom demokratikus szervezésének és vezetésének tökéletesítéséért.

Erdemes e kérdésekre is bővebben kitérni. Volt idő — a szocialista építés kezdetén — amikor az egyszemélyi vezetés, egyszemélyi döntés jelentőségét hangoztattuk. Ez megfelelt az akkori viszonyoknak, amikor kevés volt a képzett szakember, alacsonyabb fokon — a termelőerők akkori kezdetlegességének szintjén — dolgoztunk, s a tömegek általános műveltsége, politikai színvonala is hiányosabb volt. Az egyszemélyi felelősség elve ma sem érvült el, hiszen akár vezető helyen, akár egyszerű, sablonos mozdulatokat igénylő munkahelyen dolgozzék valaki, mindenképp felel munkájáért, mindenképp elvárják tőle a jó minőséget éppen úgy, mint az elérhető legnagyobb mennyiséget. Hanem a vezetés maga — lett légyen szó alsóbb vagy felsőbb szintről —, jelentősebb és apróbb ügyeink megvitatása, majd a szükséges döntés meghozatala már nem egyetlen személy dolga, hanem a dolgozók választott testületeié.

A demokrácia — tanácskozás.

Ebben a szellemben — a tömegeknek az ország, a társadalom vezetésébe való fokozott bevonása végett — jöttek létre a közösségi vezetés különböző fórumai, a helyi és országos jelentőségű tanácsok, s működésük nyomán erősödött az állam kapcsolata a tömegekkel, fokozódott a helyi és a központi szervek hozzáértése, hatékonyabbá vált ügyvitele, eredményesebben oldották meg a helyi erőforrások felhasználását, az állampolgárok életével kapcsolatos problémákat.

„Ebben az időszakban — mutat rá a Jelentés — számos intézkedést léptettünk életbe az államapparátus helyesebb méretezésére és csökkentésére, ami biztosította a magasabb fokú hozzáértést, és operativitást a kérdések megoldásában. Létrehoztuk a kollektív vezetés állandó jellegű új szerveit országos szinten. Intézményesítettük az országos kongresszusokat, az ágazatonkénti és tevékenységi szektoronkénti konferenciákat és központi tanácskozásokat, amelyek keretében a dolgozók megvitatják a társadalom előrehaladásának kérdéseit, és döntenek ezek vonatkozásában.”

Sok mindent tudhatunk magunk mögött, ha ide eljutottunk. A demokratizmus ilyen fokú kiszélesítése, a tömegek ekkora méretű bevonása a társadalom vezetésébe s a részvétel nyírté kiterjedt intézményesítése nemcsak azt jelenti, hogy elmélyült a dolgozók politikai képzettsége, általános műveltsége, vagy hogy a fejlett termelőmód megfelelő szintű kollektív áttekintést és vezetést igényel, hanem arról is van szó, hogy évezredek kérdése, évezredek politikai, filozófiai vitája dőlt el nálunk, mégpedig a tömegek, a demokratizmus javára.

Mióta ugyanis az ember államban, szervezett nagy társadalomban (tegyük hozzá: osztálytársadalomban) él, azóta tart a vita, hogy ki vezessen, milyen módon, kiknek a segítségével, milyen eszközökkel, miféle elvi alapon. És az arisztokratizmus, a teokratizmus, az elitelméletek hívei mindig is a keveseknek igényelték a vezetés jogát, a kiválasztottaknak, a „felsőbbrendűeknek“, lett légyen az a jog úgymond isteni származtatású, osztályprivilegium avagy faji, felekezeti eredzetű.

Ismeretes az is, hogy az elit mivel indokolta vezetését „jogát“. Minden autokrata, önhatalmú kisebbség a tömeget elmaradottnak, vezetésre képtelennek, korlátolt-nak, nyájszelleműnek, szolgálalkúnak titulálta, úgy állítván be a dolgot, mintha az egyszerű emberek egyenesen óhajtanák, elvárnák, igényelnék, hogy az arra „hivatottak“ uralkodjanak fölöttük. Ezzel szemben a néपालom hívei, a demokrata gondolkodók és társadalmi harcosok mindig is a tömegek vezetését részvételért küzdöttek, a dolgozók kezébe igyekeztek adni a kormánykeréket, széles körű vezető-testületek, népképviselői szervek létrehozására törekedtek, s fennen hangoztatták, hogy a nép igenis ura tud lenni a sorsának, bölcsen és jó érzékkel tudja vezetni a társadalmat, az országot.

Mindezt szinte kár ismételni, tudjuk a történelemből, de rá kell mutatni, hogy a vita — sajnos — nemcsak a reakciósook és a demokraták között folyt valaha, hanem a szocializmuson belül, sőt, a már hatalomra jutott pártok kebelében is. Kommunisták közt is akadtak, akik azt hirdették, hogy a tömegek alkalmatlanok még sorsuk irányítására, nem lehet bevonni a dolgozók szélesebb rétegeit a társadalom vezetésébe, nincsenek fölkészülve rá, ez csak távlati célkitűzés, a szocializmus későbbi, fejlettebb szakaszának a gondja lesz, amikor a viszonyok s az emberek odáig fejlődnek majd. Addig pedig nyilván a kevés képzett, fölkészült káder vezet — nem demokratikus módon.

Minek tagadnók, a kérdéssel a sztálini személyi kultusz idején valamennyi kommunista és munkáspártnak — beleértve a miénket is — szembe kellett néznie. A tömegek alkotó részvételét mellőző gyakorlat hosszú esztendőkön át nem kevés kárt okozott, törvénytelen ségekhez, a szocializmus alapvető tanításaival ellenkező antidemokratikus vezetési stílus kialakulásához s a hatalom elidegenedéséhez vezetett.

E vita, e múlt fényében (és árnyékában) értékelendő mindaz, amit ma a szocialista demokrácia kiszélesítése érdekében teszünk. Az elvi alapot és a hajdani gyakorlatot már csak azért is ismernünk kell, hogy realista szemmel, a maga mélységében és sokrétűségében értékelhessük a mai helyzetet s a jövőbeli fejleményeket. Ha ugyanis a kérdésnek oly messzenyúló, a mélymúltban gyökerező előzménye van, ha bizonyos retrográd nézetek a munkásmozgalomban is védelmezőkre találtak, mi több, a legfelső szinteken is érvényesültek, akkor a dolgok logikájából következően nem tűnnek el máról holnapra.

Magyarán szólva az új stílusú vezetés, a dolgozók bevonásának széles körű alkalmazása nem lesz zökkenőmentes, a régi, egyszemélyi vezetés bizonyos eljárásai, módszerei elő-előbújnak majd, itt-ott érvényesülni próbálnak, törés, eltérés mutatkozhat még a hangoztatott elvek és a gyakorlat között; a kollektív vezetés teljes érvényre juttatása, sikeres alkalmazása nem valósul meg máról holnapra. De minden adottság, keret, intézmény, felső indíttatás és támogatás, elvi megalapozás megvan az érvényesítéshez, s ennek tudatában határozottan kell élni a lehetőségekkel, keményen küzdeni és munkálkodni az újszerű demokratikus vezetési mód teljes győzelméért.

Ez különben a demokratizmus alapelve, mondhatni ábécéje: a demokrácia „nem jön magától“, nem valósul meg utasításra, nem lehet elrendelni; a felülről való ösztönzés, serkentés — még ha nagyon is szükséges — nem elegendő. A demokrácia, a népuralom jellegéből, természetéből következik, hogy azt gyakorolni kell, elveit és tapasztalatát elkerülhetetlenül meg kell ismerni, iskoláját ki kell jární, érvényesülését ki kell küzdeni. És minél nagyobb tömegek, minél népesebb csoportok veszik ki részüket ebből az iparkodásból — minden szinten, minden fórumon, minden feladat, munkakör vonatkozásában —, annál komolyabb, megalapozottabb lesz az eredmény. A demokrácia kiasszikusan az a fajta tudomány, amelyet csakis „menet közben“ lehet elsajátítani.

Egy nép, egy nemzet vagy ország pedig épp azzal tudja leginkább bebizonyítani érettségét, fejlettségét és felkészültségét, hogy mennyire képes élni minden vonatkozásban a demokrácia nyújtotta lehetőségekkel, mennyire tudja kitölteni az ez irányú intézményes kereteket élő tartalommal, gyakorlattal.

Hadd nyomatékosítsuk mindezt a kongresszus szónoki emelvényéről elhangzott főtítkári biztató szavakkal:

„A kollektív munka és vezetés s a személyi felelősség dialektikus egységéből kiindulva, szüntelenül tökéletesíteni kell azt a demokratikus szervezeti keretet, amelynek révén a dolgozó tömegek, az egész nép részt vesz önnön kommunista sorsának tudatos alakításában, ténylegesen igazolva azt, hogy csak a szocializmusban, csak ott, ahol a dolgozó néptömegek kezében van az egész politikai hatalom, valósulhat meg az igazi demokrácia.“

Nem véletlen az, hogy a Központi Bizottság jelentésének az a fejezete tárgyalja a nemzetiségi kérdést, amely a szocialista demokráciával foglalkozik. A kettő közt ugyanis lényeges összefüggés van: a nemzetiségi kérdés teljes megoldása csak a demokráciában lehetséges, a tömegek akaratának érvényesítése biztosítja egyben a nemzetiségi tömegek szavahallatását, érdekeinek védelmét: a tömegek jogainak szavatolása nyújtja a nemzetiségi dolgozóknak is a jogegyenlőséget, a törvényességet; ha a dolgozók arányosan és demokratikusan vesznek részt a közügyek intézésében, köztük helyet kapnak a nemzetiségek képviselői is; ha a helyi szervek hatóköre növekszik, akkor a helyi nemzetiségi lakosság ügyei is gyorsabb, hatékonyabb módon oldódnak meg.

Ámde ezen a téren is érvényes mindaz, amit az előbbi idézetből, a főtítkári útbaigazításból tanulhatunk: a demokratikus szervezetek nyújtotta kerettel, a nép-

hatalom elveinek alapján élni kell tudni, s ez fokozott tevékenységet, részvételt, közügyi érdeklődést, s ha úgy alakul a helyzet, emberi kiállást, kommunista elvszerúséget és harcosságot is kíván. Ne feledjük, a demokrácia iskolája egyben a honpolgárság, az állampolgárság, a politikai öntudatosodás, az országos és általában a közügyi méretekben, a népben, nemzetiségben való gondolkodás iskolája. S mondanunk sem kell talán, hogy mint ilyen, az emberi méltóság, gerincesség, önérzet kialakításának iskolája. Számunkra, romániai magyarok számára is. S hogy mennyire vagyunk öntudatos honpolgárok, kommunisták és jó hazafiak, az abból is kitűnik majd, hogy mint dolgozók és mint magyarok mennyire vesszük ki részünket a demokrácia gyakorlásából, mennyire tudunk élni lehetőségeinkkel és jogainkkal.

„Tekintettel arra, hogy szüntelenül fejlődik a szocialista demokrácia, amely megköveteli a tömegeknek a gazdasági-társadalmi élet vezetésében való részvételi kerete szakadatlan tökéletesítését, [...] intézkedéseket fogadtunk el a SZEF saját szervezeteinek létrehozására, amelyekbe a SZEF tagjaiként tömörülhetnek azok a dolgozók bevonását is a helyi ügyek, kérdések megoldásába, s általában lehetőséget jelentése. Ezekben a napokban a szocialista demokrácia újabb megnyilvánulásának, kiterjedésének vagyunk tanúi. Szerte az országban alakulnak meg minden vállalatnál, intézménynél, városon és falun a Szocialista Egységfront saját szervezetei. Ez az új, nagy tömegeket tömörítő Front fokozottan elősegíti majd a párton kívüli dolgozók bevonását is a helyi ügyek, kérdések megoldásába, s általában lehetőséget nyújt mindenkinek arra, hogy szavát hallassa, érdekeit védje, véleményét kifejtse. Mindez — természetesen — érvényes a magyar nemzetiségű dolgozókra is.

„A kongresszus úgy határoz — szögezi le az RKP XII. kongresszusának Határozata —, hogy pártunk a jövőben is a legnagyobb következetességgel szálljon síkra nemzetiségi különbség nélkül az összes állampolgárok teljes jogegyenlősége biztosításáért, azért, hogy minden dolgozót a szocialista hazafiság, a testvériség és az egység, a szocialista és a kommunista társadalom Románia földjén való megteremtésében érvényesülő egyre szorosabb együttműködés szellemében neveljen.“

Jó tudni, hogy ez a határozat szabja meg hosszú évekre jövőnket, ennek fényében fejlődik majd a szocialista demokrácia, s keretében érvényesül pártunk nemzetiségi politikája a gyakorlatban.

KORUNK

Sántha Imre kerámiája